

УДК 811.111:821.111

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-30>**Юлія ЗАЙЧЕНКО,***orcid.org/0000-0002-5416-9421*викладачка, аспірантка кафедри теорії, практики
та перекладу англійської мови

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна) *karangmar@gmail.com***ХРОНОТОП ЯК ЖАНРОТВОРЧИЙ КОМПОНЕНТ ТЕКСТІВ ФЕНТЕЗИ**

Стаття присвячена особливостям реалізації текстової категорії хронотопу в англійськомовному фентезі. Мета статті полягає у розгляді хронотопу як ключового аспекту текстів фентезі, висвітленні специфіки та маркерів актуалізації цієї категорії на прикладі англійськомовних текстів фентезі.

Хронотоп як взаємозв'язок просторових та часових відношень в межах художнього тексту відіграє особливу роль в дослідженнях фентезі, оскільки однією з ключових ознак текстів цього жанру є неодмінна наявність вигаданих автором вторинних світів, в рамках простору та часових проміжків яких і розгортається сюжет. Концепція хронотопу тісно пов'язана із концепцією можливих світів, яка від початку розглядалась з позицій філософії як нескінченна множина сукупності вірогідних розвитків подій, станів та процесів наявної реальної дійсності. З часом теорія можливих світів поширилась на царину літературознавства та наратології, оскільки проблеми референтності та зв'язків літератури з реальною дійсністю набули особливої цікавості для досліджень наприкінці ХХ ст. В фокусі дослідження цих дисциплін поняття можливих світів перетинається з поняттям художніх світів, а також нарративних світів, які є безпосередньо мовною репрезентацією художнього світу в рамках тексту.

Вторинні світи у текстах фентезі є одним з втілень можливих світів. Проблема вірогідності та безпосередніх зв'язків вигаданих світів із світом реальним вимагає від авторів фентезі детального опрацювання простору та часу у створюваних світах, оскільки лише гармонійний світ набуває достатньої вірогідності та справляє відповідний прагматичний ефект на читача. Вторинні світи можуть функціонувати як окремі автономні всесвіти, а можуть паралельно до реального світу або у його межах. Такий світ може бути псевдоісторичним, подібним до міфічного минулого або до уявного майбутнього. Серед поширених лексичних засобів реалізації категорії простору у текстах фентезі є ономастика, зокрема топоніміка та власні імена персонажів, слова на позначення просторових переміщень, освітлення, колористики.

Ключові слова: хронотоп, фентезі, текстовий час, текстовий простір.

Yuliia ZAICHENKO,*orcid.org/0000-0002-5416-9421*

Lecturer, PhD Student at the Department of Theory,

Practice and Translation of the English Language

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

(Kyiv, Ukraine) *karangmar@gmail.com***CHRONOTOPE AS A GENRE-SPECIFIC FEATURE OF FANTASY TEXTS**

The article is focused on the peculiarities of the implementation of the category of chronotope in fantasy texts. The purpose of the article is to consider the chronotope as a key aspect of fantasy texts, highlight the features and markers of the actualization of this category on the example of English-language fantasy texts.

Chronotope as a relationship of spatial and temporal relations within the artistic text plays a special role in fantasy research, since one of the key features of texts of this genre is the inevitable presence of secondary worlds invented by the authors, within the space and time intervals of which the plot unfolds. The concept of the chronotope is closely related to the concept of possible worlds, which primarily was considered from the standpoint of philosophy as an infinite set of probable developments of events, states and processes of existing real reality. Over time, the theory of possible worlds spread to the field of literary studies and narratology, as the problems of referentiality and relations between literature and reality became a prospective field of research at the end of the 20th century. In the focus of the research of these disciplines, the concept of possible worlds intersects with the concept of fictional worlds, as well as narrative worlds, which are a direct linguistic representation of fictional worlds within texts.

Secondary worlds in fantasy texts are one embodiment of possible worlds. The issue of credibility and direct connections between fictional worlds and the real world requires fantasy authors to elaborate on space and time in the worlds they

create, as only a harmonious world acquires sufficient credibility and produces an appropriate pragmatic effect on the reader. Secondary worlds may function either as separate autonomous universes, or may be parallel to or within the real world. Such worlds can be pseudo-historical, similar to a mythical past or an imagined future. Among the common lexical means of implementing the category of space in fantasy texts there are onomastic means, lexemes denoting spatial movements, lighting, and colours.

Key words: *chronotope, fantasy, textual space, textual time.*

Постановка проблеми. Фентезі як лінгвокультурне інтермедіальне явище та метажанр охоплює текст, музику, кінематограф, образотворче мистецтво та інші прояви культури. За словами Є.О. Канчури (2016) інтермедіальність проявляються в текстах фентезі як взаємодія тексту та візуалізації через картографію вторинних світів, оскільки нерідко друковані видання текстів фентезі супроводжуються створеними авторами мапам світів, а також за рахунок ілюстрацій та «фанарту» (ілюстрацій, створених прихильниками), екранізацій та інсценізацій, візуалізація образів з текстів у рольовому русі (костюми, рольові ігри живої дії тощо), створення тематичних прикрас, одягу, іграшок тощо за мотивами текстів, а також графічних романи, в яких зображення на кадрах та фреймах взаємодоповнює текст реплік персонажів (Канчура, 2016: 22-27).

Основна увага у нашому дослідженні приділяється специфіці реалізації категорій простору та часу в рамках вторинних світів англomовного фентезі як проявів категорії хронотопу.

Аналіз досліджень. Термін «хронотоп» було введено до лінгвістичної науки М.М. Бахтіним на позначення взаємозв'язку часових та просторових відношень в рамках художнього тексту (Бахтин, 1975: 121). У лінгвістиці тексту хронотоп розглядається як категорія художнього тексту, яка фіксує час і простір художньої дійсності, модельного, імітованого текстового світу, описуваних подій (Селіванова, 2008: 509). Під текстовим простором (локальністю) розуміють текстову категорію, за допомогою якої у тексті відображаються просторові параметри та рух. Текстовий час (темпоральність) визначається як текстова категорія, за допомогою якої зміст тексту співвідноситься з віссю часу (Кожина, 2006: 537). О.В. Журавська, досліджуючи категорію часу в художньому тексті, розподіляє час на: 1) реальний; 2) час зображуваного світу; 3) час оповіді; 4) авторський та читацький час поза межами художнього світу (Журавська, 2019: 39).

Питання простору та часу як елементів хронотопу в текстах фентезі тісно пов'язане з концепцією можливих світів та множинності світів, що описується з позицій філософії (С.А. Кріпке, Д.К. Льюїс, Дж. Дайверс), літературознавства та

нараторології (Р. Ронен, Л. Долежел, М.Л. Раян, О. Бабелюк та ін.).

Мета статті: розглянути хронотоп як ключову категорію текстів фентезі в зв'язку з теорією можливих світів, висвітлити специфіку та маркери актуалізації цієї категорії на прикладі англomовних текстів фентезі.

Виклад основного матеріалу. С.А. Кріпке розглядає можливі світи як сукупність вірогідних розвитків подій, станів та процесів наявної реальної дійсності, що поширюється як на мікропроцеси на кшталт вірогідності випадання певного числа під час гри у кості, так і на глобальні історичні події (Кріпке, 1972: 18). Д.К. Льюїс наголошує, що подібних можливих світів може існувати нескінченна множина, в рамках якої є вірогідними будь-які відхилення від звичної нам об'єктивної дійсності (Lewis, 1986). На противагу С.А. Кріпке, який наголошує на тому, що можливі світи є виключно варіаціями в рамках дійсного всесвіту, опис Д.К. Льюїс наближує їх саме до паралельних, автономних, чужих світів, що уподібнює їх вторинним світам фентезі. При цьому, Дж. Дайверс зазначає, що кожен можливий світ керується власним набором законів логіки, природи, значень тощо, що створює певні обмеження. (Divers, 2005: 5).

Втім, з кінця ХХ сторіччя теорія можливих світів привертає все більшу увагу лінгвістичної науки, літературознавства та нараторології. Р. Ронен зазначає, що концепція можливих світів, запозичена з філософських учень, по-перше, дає можливість детальніше розглянути проблему референтності та зв'язків літератури з дійсним світом; по-друге, надає філософську основу для пояснення художньої літератури, перетворюючи вигадку на законну тему філософської дискусії; по-третє, структура можливих світів свідчить про те, що художня література не є надзвичайним явищем, але є однією з категорій культури, які представляють нефактичний стан речей через мову. І, зрештою, можливі світи пропонують спосіб відійти від тверджень прихильників герметичного підходу щодо літературного тексту та внутрішньосистемної тенденції літературознавства, не відхиляючи можливість формалізації у роботі зі структурою вигаданого світу (Ronen, 1994: 20-21).

Поняття можливих світів у літературознавстві та наратології перетинається з поняттями художніх світів (fictional worlds), а також наративних світів (narrative worlds), які є безпосередньо мовною репрезентацією художнього світу в рамках тексту (Dolezel, 1998a: 31). Л. Долежел розглядає художні світи як особливий тип можливих світів, оскільки вони, з одного боку, створюються безпосередньо в тексті та функціонують в рамках певного тексту, а з іншого, містять можливі варіанти розвитку подій дійсного світу. Науковець підкреслює, що історичні особистості та місцевості реального світу, наявні в текстах, по суті своїй є можливими художніми образами цих особистостей та місцевостей, а не відтворенням їхніх реальних прототипів. (Dolezel, 1998b: 787). М.Л. Раян наголошує на важливості відмежування від поняття художніх світів безпосередньо світів оповіді (storyworlds), оскільки ці поняття, хоч і перетинаються, але не є повністю тотожними. І художні світи, і світи оповіді є за своєю суттю вигаданими світами, проте світи оповіді є більш широким поняттям, що включає до себе як простір, так і розгортання дії в часі і завдяки цьому забезпечує наративність тексту, а художні світи є здебільшого дескриптивними. При цьому, з одного боку, автор може створювати різні світи для різних текстів, а з іншого, цілі серії текстів, дія яких розгортається в рамках одного світу. Окремо дослідниця підкреслює, що з позицій наратології тексти, які мають переходи між різними планетами або світами, мають єдиний світ оповіді, або всесвіт (Ryan, 2019).

О.А. Бабелюк, О.В. Коляса, Л.В. Мацевко-Бекерська, О.П. Магузкова та Н.І. Павленко (2021) розглядають взаємодію ірреальних можливих світів з реальним у художніх текстах з позиції когнітивної наратології. Вони зазначають, що за рахунок такої взаємодії автори текстів створюють окремий вигаданий світ, в якому відбивається гротескність сучасної постмодерністської об'єктивної реальності та порушення норм життя, поєднання реального та нереального, гіперболізоване викривлення об'єктивної реальності (Babelyuk et al., 2021: 366). Відбувається взаємодія світів у декількох планах: структурному (зсув сюжетних елементів, трансформація, несподівані повороти запозиченого сюжету, порушення сюжетних ліній), фікціональному (поєднання реальних та фантастичних елементів в одному образі), часовому (порушення хронологічного порядку подій) та просторовому (розширення або звуження простору, магичні просторові утворення, перестановки, деформації), та за природою є тривалою, частковою та фраг-

ментарною. Тривала взаємодія характеризується розмитими межами між ірреальним та реальним світами та проникненням елементів одного світу до іншого. Оповідь ведеться через призму протагоніста, персоніфікованого автора-натора, що дозволяє читачу сприймати описані в тексті події та співпереживати персонажам, ніби він і сам знаходиться в можливому світі тексту. Часткова взаємодія характеризується перетином та порушенням меж реального та ірреального світів. Наратор не є протагоністом тексту і не бере активної участі у подіях, лише описує їх з позиції спостерігача. Такий тип наратора нерідко називають всюдисущим. Щодо фрагментарної взаємодії, то вона переважно обмежується запозиченням назв іншого художнього тексту, імені персонажу або окремих фантастичних подій та місць, при цьому взаємодія світів є достатньо розмитою та не простежується безпосередньо (Babelyuk et al., 2021).

Втім, саме поняття реальності постає питанням для текстів фентезі, оскільки характерною рисою хронотопу фентезі є неодмінна наявність вигаданих автором альтернативних (вторинних) світів, у яких ірреальні, вигадані час та простір набувають ознак реальних. Потоїбичні, міфічні, чарівні, містичні тощо елементи описуються у них як щось абсолютно природне та повсякденне. В.Г. Оден описує світи фентезі як «світи чіткого закону, а не простого бажання; читачеве почуття достовірності ніколи не порушується» (Auden, 1956, переклад наш). Цю думку підтверджує у своєму дослідженні й сучасний американський науковець Т.Л. Мартін, відзначаючи, що за рахунок детального опрацювання створюваних світів, автори роблять неймовірно таким, що викликає у читача довіру, змушує його виносити судження подібні до тих, які виносяться у реальному світі. Він визначає світи фентезі як літературні світи, які онтологічно відрізняються від світу знайомого досвіду читача, розташовані на певному ступені близькості чи віддаленості від цього світу, що, в свою чергу, викликає відчуття незвичності, дива, а також натхнення, оскільки образи, подібні до знайомого світу, дають більш чітке розуміння подій, що відбуваються, знання про природу речей та дарують відчуття насолоди (Martin, 2019: 210).

Вторинні світи можуть функціонувати як окремі автономні всесвіти (Арда у творах Дж.Р.Р. Толкіна, світ Вестеросу та Есосу у серії романів «Пісня Льоду й Полум'я» Дж.Р.Р. Мартіна, світ, описаний у циклі «Колесо часу» Р. Джордана), а можуть паралельно до реального світу (Амбер та його тіні, серед яких і сучасна автору Земля, у серії романів «Хроніки Амбера» Р. Желязни) або у його

межах (світ чаклунів інтегрований до світу магів у септології Дж. Роулінг про Гаррі Поттера). Іноді автори створюють псевдоісторичні світи, беручи за основу певну історичну епоху (реальну або легендарну), поміщають події сюжету або до далекого, часто вигаданого або міфічного, минулого (Хайборійська Ера у циклі оповідань про Конана Кімерійця Р.І. Говарда, Лемурія з романів про Тонгора-варвара Л. Картера) або до уявного, часто постапокаліптичного майбутнього (постапокаліптичний Судан у творі «Хто боїться смерті» (2010) Н. Окорафор).

Оскільки єдність реальності і фантазії є важливою рисою фентезі, перед автором постає необхідність створення максимально реалістичного, достовірного, гармонійного вторинного світу, у межах якого розгортається сюжет та діють персонажі. Для цього автором розробляється повноцінна система історико-географічних, технологічних, антропологічних та соціальних параметрів, які включають у тому числі й комплекс культурних надбань (мова, література, традиції, вбрання, обряди тощо) та міфологію (повністю вигадану автором або запозичену з існуючої міфосистеми певного народу або народів) (Шапошник, 2014: 7).

До мовних маркерів категорій простору та часу відносять: лексичні одиниці з семами «простір» та «час»; прийменники просторового та темпорального значення; дієслова місцеперебування в просторі, буття, руху; граматичні форми дієслів; прислівники; обставинні поширювачі граматичної основи простого речення з локальним та темпоральним значеннями і обставинні підрядні речення просторової і часової семантики (Кожина, 2006: 537).

Поширеним лексичним засобом реалізації категорії простору у текстах фентезі є ономастика, зокрема топоніміка. Створюючи назви світів, держав, міст, тощо, автори, як правило, враховують такі параметри, як милозвучність та фонетична асоціативність. Наприклад, у творах Дж.Р.Р. Толкіна топоніми, створені мовою ельфів, протиставляються немилозвучним топонімам, створеним темним нарідом, що несе у собі оцінний компонент відмежування добра від зла. Іншим засобом утворення топонімів фентезі є складання основ або морфем у нові лексеми. Прикладом цього може служити назва світу *Earthsea* у творах про Земномор'я американської письменниці У. Ле Гуїн.

Нерідко маркерами простору стають імена персонажів. Так, у циклі романів Дж.Р.Р. Мартіна «Пісня Льоду й Полум'я» спеціальні прізвиська позашлюбних дітей аристократів вказують на

їхню приналежність до певної місцевості. Так, характерне для Півночі прізвисько *Snow* несе у собі сему «сніг, холод», характерне для Річних земель *Rivers* має лексичне значення «річки», дорійське *Sand* вказує на піщані береги та посушливий клімат південного королівства.

А.М. Мартинець визначає такі прийоми реалізації опису простору у художньому тексті, зокрема у тексті фентезі: просторові переміщення, які можуть відбуватися як фізично, так і за рахунок магії, освітлення (в протиставленнях повного та обмеженого, яскравого та тьмяного освітлення), колористика (застосування різних кольорів для досягнення певного ефекту), акустика (приємні, неприємні або тривожні звуки зумовлюють відповідне сприйняття описуваного світу), запахи (протиставлення приємних та неприємних запахів), чистота або бруд, холод та тепло, поєднання реального простору та фантастичного (Мартинець, 2019: 223). Для фентезі характерним є протиставлення добра та зла, що виражається серед всього іншого за рахунок протиставлення світла та темряви, білого та чорного кольорів, приємних та неприємних звуків та запахів тощо. Такі протиставлення яскраво прослідковуються в кольорових кодах, характерних для магів та магічних об'єднань. Наприклад, у трилогії Дж.Р.Р. Толкіна «Володар Пернів» героям допомагає білий маг Гандальф (*Gandalf the White*), який отримав свій титул після звергнення зрадника Сарумана, а Саурон, головний антагоніст текстів, носить титул Темного Лорда (*The Dark Lord*), і його приспівники (*the Black Riders of Mordor*) обирають чорних коней та чорний одяг.

Антагоністи текстів переважно носять одяг темних кольорів, їхні помешкання нерідко описуються як темні простори, наприклад, у тексті Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер та Таємна кімната» описується в темних тонах прихована в підземеллях Гогвортсу оселя Салазара Слізеріна та його нащадків, в якій мешкало чудовисько василіск: «*He was standing at the end of a very long, dimly lit chamber. Towering stone pillars entwined with more carved serpents rose to support a ceiling lost in darkness, casting long black shadows through the odd, greenish gloom that filled the place*» (Rowling, 1998: 226). У тексті Р. Джордана «Око світу» нічні жахіття Ранда ал'Тора, наслані йому Темним, так само містять описи місцевості, в яких наявна обмежена освітленість, а також затхле повітря, віддалені тривожні звуки, що підкреслюють загальну непривабливу атмосферу сновидіння: «*The stone hallway was dim and shadowy, and empty except for Rand. The air was still and dank, and somewhere*

in the distance water dripped with a steady, hollow plonk» (Jordan, 1990: 199).

Час у фентезі розгортається циклічно, описувані світи послідовно проходять етапи розквіту та опиняються на межі загибелі. Для фентезі, як і для міфу, важливою є еволюція світу та персонажів, тісні зв'язки між минулим та сучасним в рамках вигаданого вторинного світу. Н.В. Глінка зазначає, що «минуле у міфі є причиною речей, тому час стає першим сакральним виправдовуванням їхньої сутності» (Глінка, 2012: 56). При цьому варто зауважити, що здебільшого час в текстах фентезі розгортається лінійно та подібно до часу реального світу (циклічна зміна сезонів, здебільшого у вигаданих світах наявне розділення часових проміжків на роки, місяці, тижні тощо), що британські дослідники К. Стоун, Е. Лі та Ф. Джин-Роу називають проявом колоніалізму в текстах фентезі (К. Stone et al., 2021: 83).

Однією з характерних рис текстового часу у фентезі є створення автором спеціальної хронологічної осі у межах уявного світу, яка не співвідноситься з об'єктивною реальністю. Ця вісь може бути розгорнутою і охоплювати епохи, що передують описуваним подіям, а в деяких випадках навіть включати майбутнє, а може обмежуватися безпосередньо сюжетним часом тексту. Так, наприклад, літочислення Середзем'я у роботах Дж.Р.Р. Толкіна нараховує чотири епохи, з яких у тексті трилогії «Володар Перснів» представлені лише останні три роки третьої епохи. Подібну систему має й серія текстів Р. Джордана «Колесо часу» (завершена після смерті автора Б. Сандерсоном), всесвіт якої налічує декілька Епох, що циклічно змінюють одна одну і в рамках яких нескінченно перероджуються душі, втім безпосередньо тексти романів охоплюють проміжок часу, в якому описується життя Ранда ал'Тора та його друзів. Опис попередніх епох може міститися як у самому тексті у вигляді згадок (наприклад, у серії романів Дж.К. Роулінг «Гаррі Поттер»),

або виноситись у додатки до текстів. Подекуди для детальнішого розкриття світу автори створюють додаткові тексти, сюжет яких не пов'язаний напряму з сюжетом основних текстів (серія новел Дж.Р.Р. Мартіна «Лицар сімох королівств» (2010), події якої на 100 років передують подіям, описаним у циклі романів «Пісня Льоду й Полум'я»)

Події минулого безпосередньо впливають на події, описані авторами в рамках тексту. У текстах Дж.Р.Р. Толкіна створення лихим духом Сауроном Перснів влади для підкорення Середзем'я у Другій епосі поставило світ на межу загибелі наприкінці Третьої епохи, що стало поштовхом до подорожі гобіта Фродо Торбина в рамках текстів. У текстах Дж.К. Роулінг Темний лорд Волдеморт ще до Першої магічної війни створив горокракси, артефакти безсмертя, що допомогли йому повернутися до життя під час четвертого року навчання Гаррі Поттера у школі Гогвортс, через чотирнадцять років після його загибелі. У романах Дж.Р.Р. Мартіна «Пісня Льоду й Полум'я» подіям передувало звергнення королів династії Таргарієнів та бажання їхніх нащадків, що змушені були втекти до Мієріна за п'ятнадцять років до подій текстів, повернути собі престол. Крім того, таємниця народження Джона Сноу та пов'язані з нею чутки змусили його відправитися із замку Старків на північ, до Нічної Варти, а таємниця походження нащадків короля Роберта Баратеона коштувала Еддарду Старку життя та стала відправною точкою для квестів його дочок Санси Старк та Ар'ї Старк.

Висновки. Таким чином, хронотоп є однією з визначальних категорій текстів фентезі, оскільки вона об'єднує в собі маркери часу то простору новоствореного вторинного світу. До таких маркерів належать в значній мірі як мовні одиниці на позначення часу то простору, так і вказівки на елементи побуту, характерні для певної епохи та певної місцевості, що дозволяє створити максимально вірогідний образ можливого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Auden, W.H. At the End of the Quest, Victory. 1956. URL: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/01/02/11/specials/tolkien-return.html> (Retrieved 27.07.2022)
2. Babelyuk O., Koliasa O., Matsevko-Bekerska L., Matuzkova O., Pavlenko N. The Interaction of Possible Worlds through the Prism of Cognitive Narratology. *Arab World English Journal (AWEJ)*. 2021. Vol. 12, No 2. P. 364–376. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.25>
3. Divers J. Possible Worlds. London : Routledge, 2002. 401 p.
4. Dolezel L. Heterocosmica Fiction and Possible Worlds. Baltimore, Maryland : The Johns Hopkins University Press, 1998a. 351 p.
5. Dolezel L. Possible Worlds of Fiction and History. *New Literary History*, Vol. 29, No. 4, Critics without Schools? Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1998b. Pp. 785–809.
6. Jordan, R. The Eye of the World. New York City : Tor Books. 1990. 782 p.
7. Kripke S.A. Naming and Necessity. Twelfth printing. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2001. 180 p.

8. Lewis D.K. *On the Plurality of Worlds*. Oxford : Blackwell, 1986. 280 p.
9. Martin T. L. "As Many Worlds as Original Artists": Possible Worlds Theory and the Literature of Fantasy. *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology* / edited by A. Bell and M.L. Ryan. Lincoln, 2019. Pp. 201–225.
10. Ronen R. *Possible worlds in literary theory*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 256 p.
11. Rowling, J. K. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London : Bloomsbury Publishing, 1998. 251 p.
12. Ryan M.L. From Possible Worlds to Storyworlds: On the Worldness of Narrative Representation. *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology* / edited by A. Bell and M.L. Ryan. Lincoln, 2019. Pp. 62–88.
13. Stone K., Lee E., Gene-Rowe F. The Language of the Dusk: Anthropocentrism, Time, and Decoloniality in the Work of Ursula K. Le Guin. *The Legacies of Ursula K. Le Guin* / Robinson C.L., Bouttier S., Patoine PL. (eds). Palgrave Macmillan Cham, 2021. Pp. 83-105. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82827-1_6
14. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. *Вопросы литературы и эстетики*. Москва, 1975. С. 234–407.
15. Глінка Н.В. Міфопоетика у творчості Д.Г. Лоуренса : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2012. 200 с.
16. Журавська О.В. Дихотомія «реального» й «ірреального» хронотопу як категоріальна жанрова ознака українського химерного роману 2-ї половини ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Донецький національний університет імені Василя Стуса, Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2018. 218 с.
17. Канчура Є.О. Інтермедіальні аспекти фентезі: напрями дослідження. *Інтермедіальні виміри літератури фентезі*. Збірка матеріалів наукового семінару Центру з Дослідження Літератури Фентезі при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, м. Київ, 20 квітня 2016р. Київ, 2016. С. 22–28
18. Мартинець А.М. Просторові переміщення як сюжетотворчий елемент казкової повісті Діани Джонс «Мандрівний замок Хаула». *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 2. С. 220–228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2019_2_24
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
20. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под ред. М.Н. Кожинной ; члены редколлегии: Е.А. Баженова, М.П. Котюрова, А.П. Сковородников. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Флинта: Наука, 2006. 696 с.
21. Шапошник О.М. Жанрово-стилістична та ідіостилістична специфіка перекладу фентезі (на матеріалі англійських текстів сучасної дитячої літератури та їх українських перекладів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Херсон, 2014. 20 с.

REFERENCES

1. Auden, W.H. At the End of the Quest, Victory. 1956. URL: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/01/02/11/specials/tolkien-return.html> (Retrieved 27.07.2022)
2. Babelyuk O., Koliassa O., Matsevko-Bekerska L., Matuzkova O., Pavlenko N. The Interaction of Possible Worlds through the Prism of Cognitive Narratology. *Arab World English Journal (AWEJ)*. 2021. Vol. 12, No 2. P. 364–376. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol12no2.25>
3. Divers J. *Possible Worlds*. London: Routledge, 2002. 401 p.
4. Dolezel L. *Heterocosmica Fiction and Possible Worlds*. Baltimore, Maryland : The Johns Hopkins University Press, 1998a. 351 p.
5. Dolezel L. Possible Worlds of Fiction and History. *New Literary History*, Vol. 29, No. 4, Critics without Schools? Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1998b. Pp. 785–809
6. Jordan, R. *The Eye of the World*. New York City : Tor Books. 1990. 782 p.
7. Kripke S.A. *Naming and Necessity*. Twelfth printing. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2001. 180 p.
8. Lewis D.K. *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Blackwell, 1986. 280 p.
9. Martin T. L. "As Many Worlds as Original Artists": Possible Worlds Theory and the Literature of Fantasy. *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology* / edited by A. Bell and M.L. Ryan. Lincoln, 2019. Pp. 201–225.
10. Ronen R. *Possible worlds in literary theory*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 256 p.
11. Rowling, J. K. *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London : Bloomsbury Publishing, 1998. 251 p.
12. Ryan M.L. From Possible Worlds to Storyworlds: On the Worldness of Narrative Representation. *Possible Worlds Theory and Contemporary Narratology* / edited by A. Bell and M.L. Ryan. Lincoln, 2019. Pp.62-88.
13. Stone K., Lee E., Gene-Rowe F. The Language of the Dusk: Anthropocentrism, Time, and Decoloniality in the Work of Ursula K. Le Guin. *The Legacies of Ursula K. Le Guin* / Robinson C.L., Bouttier S., Patoine PL. (eds). Palgrave Macmillan Cham, 2021. Pp. 83-105. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82827-1_6
14. Bakhtin M.M. *Formy vremeni i khronotopa v romane*. *Voprosy literatury i estetiki*. [Forms of time and chronotope in a novel. Issues of Literature and Aesthetics] Moscow, 1975. S. 234–407. [in Russian].
15. Glinka N.V. *Mifopoetyka u tvorchosti D.H. Lourensa* : Monohrafiia. [Mithopoetics in works of D.H. Lawrence: Monograph] Kyiv: NTUU «KPI», 2012. 200 s. [in Ukrainian].
16. Zhuravska O.V. *Dykhotomiia «realnoho» y «irrealnoho» khronotopu yak katehorialna zhanrova oznaka ukrainskoho khymernoho romanu 2-yi polovyny XX st.* [Dichotomy of “real” and “unreal” chronotope as a categorical genre feature of Ukrainian chimeric novel of the 2nd half of the 20th century] : dis. ... PhD in Philology: 10.01.06 / Vasyl’ Stus Donetsk National University, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University. Kyiv, 2018. 218 s. [in Ukrainian].
17. Kanchura Ye.O. *Intermedialni aspekty fentezi: napriamy doslidzhennia* [Intermedial aspects of fantasy: directions of research]. Intermedial dimensions of fantasy literature. Collection of materials of the scientific seminar of the Center for the

Research of Fantasy Literature at the Institute of Literature named after T.G. Shevchenko, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, April 20, 2016. Kyiv, 2016. P. 22–28. [in Ukrainian].

18. Martynets A.M. Prostorovi peremishchennia yak suzhetotvorchy element kazkovoï povisti Diany Dzhons «Mandrivnyi zamok Khaula». [Spatial movements as a plot-creating element of Diana Jones' fairy tale Howl's Moving Castle]. Precarpathian bulletin of the Shevchenko scientific society. Word. 2019. № 2. Pp. 220–228. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_sl_2019_2_24 [in Ukrainian].

19. Selivanova O.O. Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy : pidruchnyk [Modern linguistics: directions and problems]. Poltava : Dovkillia-K, 2008. 712 p. [in Ukrainian].

20. Stilisticheskii entsyklopedicheskii slovar russkogo yazyka [Stylistic encyclopedic dictionary of the Russian language] / edited by M.N. Kozhyna; members of editorial board: E.A. Bazhenova, M.P. Kotiurova, A.P. Skovorodnikov. Iss. 2. Moscow : Flinta : Nauka, 2006. 696 p. [in Russian].

21. Shaposhnyk O.M. Zhanrovo-stylistychna ta idioslystychna spetsyfika perekladu fentezi (na materialy anhlomovnykh tekstiv suchasnoi dytiachoi literatury ta yikh ukrainskykh perekladiv) [Genre and stylistic as well as idioslystic features of fantasy translation (based on English-language texts of modern children's literature and their Ukrainian translations)]: author's abstract of dis. ... PhD in Philology : 10.02.16. Kherson, 2014. 20 p. [in Ukrainian].